

ORSAM Rapor No: 3
ORSAM-ORTADOĞU TÜRKMENLERİ
Rapor No: 1, Mayıs 2009

IRAK'IN KİLİT NOKTASI: TELAFER

IRAQ'S PIVOTAL POINT: TELAFER

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

IRAK TÜRKLERİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
THE IRAQI TURKS SOCIETY FOR CULTURE AND SOLIDARITY

ORSAM-ORTADOĞU TÜRKMENLERİ PROGRAMI
ORSAM-MIDDLE EASTERN TURKMAN PROGRAMME

ORSAM-ORTADOĞU TÜRKMENLERİ
PROGRAMI

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

IRAK TÜRKLERİ KÜLTÜR VE
YARDIMLAŞMA DERNEĞİ

Irak'ın Kilit Noktası: TELAFER

**ORSAM Rapor No: 3
ORSAM-ORTADOĞU TÜRKMENLERİ PROGRAMI Rapor No: 1**

Mayıs 2009

ISBN: 978-605-5330-78-1

**Bu raporun yayınlanmasındaki maddi katkılarından ötürü
Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi'ne teşekkür ederiz.**

© 2009

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

1990'ların başında Türkiye'de eksikliği her zamankinden daha fazla hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 30 Mayıs 2002'de Irak Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur. 19 Mart 2004'te Enstitü'nün çalışma sahası genişletilerek adı Global Strateji Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. 1 Kasım 2008'de Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) adını alarak kapsamlı bir yeniden yapılanma süreci geçiren kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır. ORSAM, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı'na bağlı bir kuruluştur.

Ortadoğu'ya Bakış

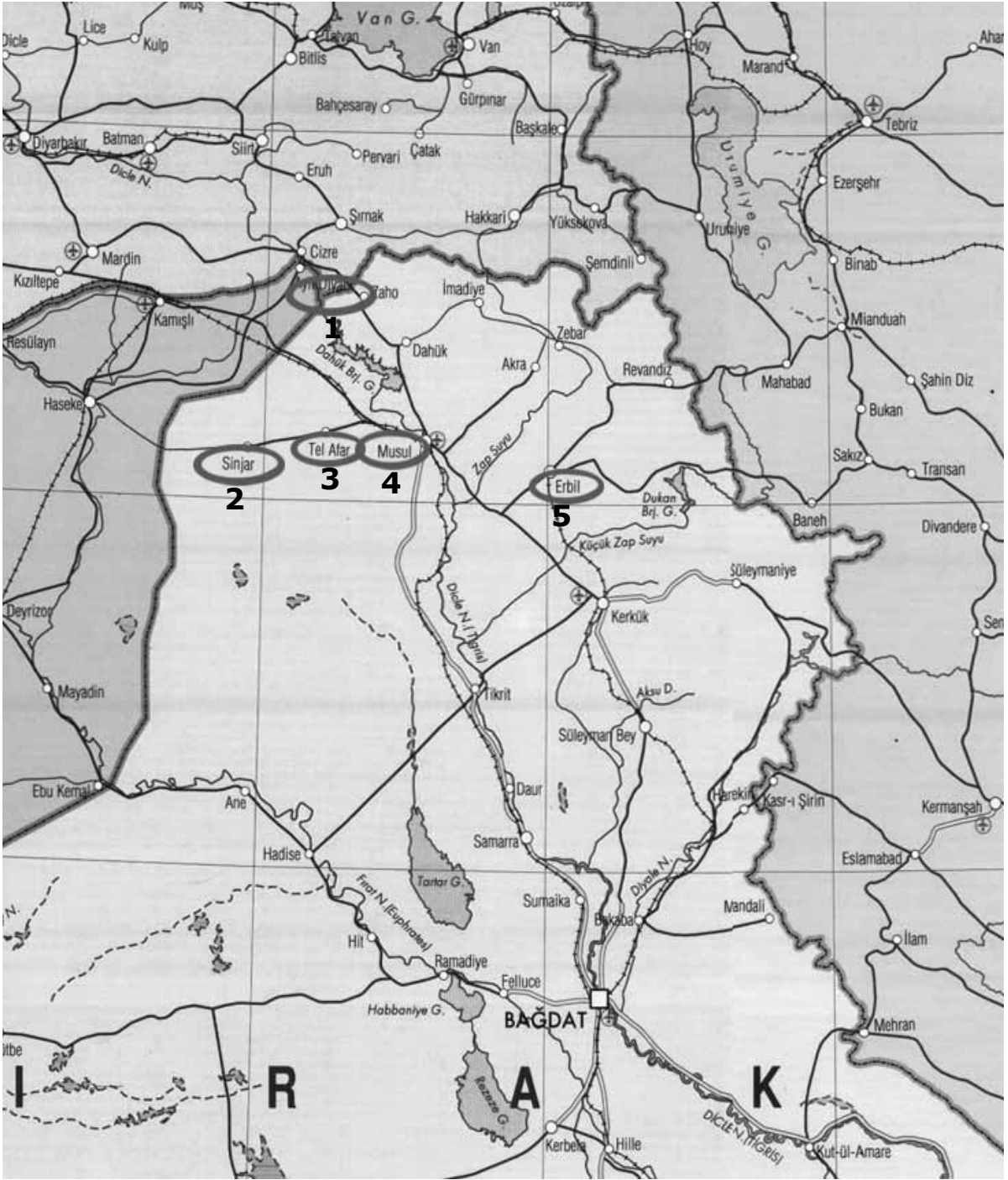
Ortadoğu'nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkûm edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik haklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu'daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi, bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM'ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM; web sitesiyile, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Özet.....	5
Giriş.....	6
1. Telafer'in Önemi.....	6
2. Telafer'in Genel Görünümü.....	6
3. Telafer'e İlişkin Temel Bilgiler.....	6
3.1. İdari Teşkilatlanma.....	6
3.2. Nüfus Yapısı ve Dağılımı.....	7
3.3. Sosyal Yapı.....	8
3.4. Ekonomik Yapı.....	9
4. Telafer'de Günlük Yaşantı ve Sorunlar.....	10
4.1. Belediye Hizmetleri.....	10
4.2. Sağlık Hizmetleri.....	11
4.3. Eğitim Hizmetleri.....	11
4.4. Güvenlik Durumu.....	12
4.5. Siyasi Durum.....	13
5. Sonuçlar: Telafer'deki Sorunların Çözülmesi ve Yaşamın İyileştirilmesi İçin Bazı Öneriler.....	15
5.1. Telafer'e İlişkin Kısa Vadeli Öneriler.....	16
5.2. Telafer'in Uzun Vadeli Kurtuluş Planı: Telafer'in Irak'ın 19. İli Olması.....	16

(1) Ovacık

(2) Sincar

(3) Telafer

(4) Musul

(5) Erbil

Hazırlayan: Dr. Serhat ERKMEN
ORSAM Ortadoğu Danışmanı
serhaterkmen@orsam.org.tr

Irak'ın Kilit Noktası: TELAFER

Özet

Irak'ın kuzeybatısında ülkenin en kilit noktalarından birisinde bulunan Telafer, işgal sonrası Irak'ın en ilginç hikâyelerinden birisine sahiptir. Coğrafya itibarıyla, Türkiye, Suriye ve Irak arasındaki sınırın en yakın komşusu olan ilçe sadece bu nedenle bile Ortadoğu'nun en stratejik yerlerinden biri sayılabilir. Ancak, bunun ötesinde Irak Kürtleri ile Suriye Kürtleri arasında bir tampon oluşturması ve Suriye üzerinden Irak'a gelen milliyetçi ya da radikal İslamcı militanların yolu üzerinde bulunması, Telafer'in önemini katlamaktadır. İşte bu nedenlerle 2000-2008 yılları arasında ciddi çatışmalara sahne olan ve Irak'ın genelinde yaşanan çatışma biçimlerini mikro ölçekte barındıran bir örnek olarak ortaya çıkmıştır. Telafer'de ABD'yle çarpışan El Kaidecilerden milliyetçi Araplara, Sünni-Şii Türkmen çatışmasına, dolaylı yollardan Kürt-Arap-Türkmen siyasi mücadelesine kadar Irak'ın diğer çatışma bölgelerinde görülen tüm örnekler yaşanmıştır. Felluce gibi kuşatma altına alınan, bombalanan ve insanları zorunlu olarak göç eden Telafer, Bağdat gibi Sünni-Şii çatışmasına sahne olmuş, Kerkük gibi Kürt-Arap-Türkmen grupları arasında güç mücadelesi yaşamıştır. Tüm bunlara rağmen Telafer, ne Irak'ın ne Ortadoğu'nun ne de uluslararası kamuoyunun dikkatini yeterince çekebilmiştir. Telafer'e ilgi bu ilçedeki ABD ordusu operasyonlarının analizi ve şiddet eylemlerinin bazılarının duyurulmasıyla sınırlı kalmıştır. Oysa, çatışma sonrası travma sendromu Irak'ın birçok yerinden fazla Telafer'i etkilemiştir. Ancak, son zamanlarda Telafer'de gözlemlenen güvenlik durumundaki iyileşme Ortadoğu'nun en büyük ilçelerinden olan Telafer'in kendisini toparlayabilmesi için bir nefes alma olanağı sunmuştur.

Irak'taki Türkmenlerin Kerkük'le birlikte en önemli yerleşim bölgelerinden biri olan Telafer sadece jeostratejik değil aynı zamanda kimliği nedeniyle de dikkat çekicidir. Irak'ta Türkmen nüfusunun geri kalan nüfusa oranla en yoğun ve en büyük olduğu yer olan Telafer, bu kimliğine rağmen Iraklılığı vurgulamaktadır. İlçede son derece gelişmiş bir kavram olan Telaferlilik, etnik veya mezhepsel bir bağlama oturmamaktadır. Bu nedenle ilçede mezhepsel boyutu çok güçlü bir iç çatışma yaşanmasına rağmen şu günlerde sürdürülen uzlaşma çabaları başarılı olabilmektedir. Çatışmalar ve operasyonlar sırasında yıkıma uğramış olan Telafer'in toparlanma süreci son derece yavaş ve sancılı geçmektedir. Ancak bunun en temel nedeni ihtiyaç duyulan projelerin yürütülmesi için yeterli kaynağın aktarılmamasıdır. Sulama, kanalizasyon ve yol yapımı gibi konularda ciddi yatırımlara ihtiyaç duyan Telafer, Türkiye'den, Irak'tan ve uluslararası kamuoyundan acil yardım beklemektedir.

Tüm bu nedenlerle ORSAM son dönemde çalışmalarını Telafer üzerinde yoğunlaştırmış, şehirdeki son durumu çatışma perspektifinden uzak ve mevcut sorunlara çözüm bulma arayışı çerçevesinde ele almaya çalışmıştır. Sonuç olarak, varılan en önemli nokta, Telafer'in ekonomik, sosyal, altyapı, idari, güvenlik ve siyasi sorunlarını aşarak yerel, ulusal ve bölgesel bağlamdaki istikrar arayışlarına katkıda bulunabilmesi için, bir an önce il statüsüne yükseltilmesi gerektiğidir.

Giriş

Irak Türkmenleri açısından en önemli kentlerden birisi olan Telafer, Irak'ın işgalinden sonra beklediği ilgiyi görememiştir. Türkiye'de Telafer ile ilgili bilgi ve bu ilçe üzerine yazılmış çalışmalar son derece azdır. Kerkük'teki stratejik sorunlar ve Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine yönelik politikasının ön plana çıkması nedeniyle bu konularda yapılan incelemelerin gölgesinde kalan Telafer'le ilgili çalışmalar genellikle ABD ordusunun Telafer'de düzenlediği operasyonlarla sınırlı kalmıştır. Oysa, Telafer derinlemesine incelendiğinde konunun en az Kerkük kadar karmaşık ve uzun vadeli etkileri açısından onun kadar önemli olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'de Telafer konusundaki boşluğu doldurmaya yönelik çabalara öncülük etmek ve Telafer'in sorunlarını gündeme getirmek için bölgede bir saha araştırması düzenlemiş ve araştırma sırasında toplanan bilgiler ışığında bir rapor hazırlamıştır. Bu çalışmada yer alan bilgiler akademik nitelikteki eserlerin incelenmesi ve Telafer'de yürütülen kapsamlı bir araştırmaya dayanmaktadır. Kullanılan rakamlar Telaferli yetkililerden veya konuyla ilgili çalışmalar yapan Telaferlilerden elde edilmiştir. Saha araştırması boyunca ilçe dolaşmış, ilçede önde gelen aşiret reisleri, din adamları, kanaat önderleri, bürokratlar ve siyasetçilerle görüşülmüştür. Elde edilen verilerin gözden geçirilmesi ve karşılaştırılması yoluyla bazı düzenlemeler yapılmış ve veriler analiz edilerek Telafer'in sorunları ele alınmaya çalışılmıştır.

1. Telafer'in Önemi

Çalışma esnasında elde edilen verilerden anlaşılabilirdiği kadarıyla, Telafer'in Türkiye ve Irak açısından dört maddede özetlenebilecek bir stratejik öneme sahip olduğu söylenebilir:

1. Telafer, Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetimi ile Irak'ın Suriye sınırında bulunan Sincar ve Suriye'deki Kürtlerle arasında tampon oluşturulan tek coğrafi ve idari bölgedir.
2. Telafer, Irak'ta nüfusun tamamının Türkmen olduğu tek ve en kalabalık yerleşim birimidir.

Bu bağlamda Irak'taki Türkmen siyasi varlığı ve kimliğinin en belirgin olarak gözlemlendiği yerdir.

3. Telafer, bu kimliği nedeniyle Irak devletinin kuruluşundan bu yana sadece Kürtler açısından değil Araplar açısından da bir tehlike olarak algılanmaktadır. Bu nedenle yaklaşık 80 yıldır sistematik ve yoğun bir biçimde baskıya maruz kalmış ve kontrol altında tutulmaya çalışılmış, gelişmesi engellenmiştir.

4. Telafer, Irak'a ülkenin kuzeyindeki bölgesel yönetimin kontrolünde olmayan geçişin sağlanabileceği, Araplar ve Türkmenler ile Türkiye arasında doğrudan ilişkinin kurulabileceği tek alanı barındırmakta ve stratejik bir koridor olma niteliği taşımaktadır.

2. Telafer'in Genel Görünümü

Irak'ta Ninova Vilayeti'nin merkezi olan Musul'un 60 km. batısında bulunan Telafer ilçesi Irak'ın nüfus ve coğrafi büyüklük açısından en önemli yerleşim birimlerinden birisidir. Telafer son derece harap bir durumdadır. Telafer'de yaşanan iç çatışma, terör, ABD, Irak ordusu ve peşmergelerin yürüttüğü operasyonlar yaşamı son derece olumsuz etkilemiştir. Ancak, Telafer'deki yıkıntı bu silahlı çatışmaların çok ötesinde ilçenin Irak devletinin kuruluşundan bu yana herhangi bir imar görmemiş ve alt yapı yatırımı yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Telafer'de sokaklar pis ve yollar bozuktur. İlçenin yüzde 2'sinde kanalizasyon bulunmaktadır. Kirli sular sokaklarda akmakta, elektrik "altı saat kesinti iki saat kullanım" ilkesine dayanmakta, evlere sınırlı bir süreyle su verilerek depoların dolmaları sağlanmaktadır.

3. Telafer'e İlişkin Temel Bilgiler

3.1. İdari Teşkilatlanma

Telafer ilçesi, ilçe merkezi, merkeze bağlı üç nahiyeye (Iyaziye, Rabia ve Zammar) ve bu nahiyeler ile Telafer merkezine bağlı 120 köyden oluşmaktadır. Musul Vilayet Meclisi'nin idari yetki sınırlarında bulunan ilçede kaymakamlık, ilçe meclisi ve çok sayıda ilçe müdürlüğü (em-

niyet, pasaport, milli eğitim vs.) bulunmaktadır. Telafer'deki yerel yetkililer ilçedeki genel müdürlüklerin sayısını artırmaya çalışmaktadır. Bunun temel nedeni Telafer'in kendi kendini yönetebildiğini göstermek ve güvenlik sorunu nedeniyle Musul'a gidemeyen Telaferlilerin idari işlemlerini halletmektir. Telafer'de birisi kaymakam olmak üzere 20 üyeden oluşan İlçe Meclisi seçimlerinin tüm Irak'ta olduğu gibi bu yıl haziran ayında yenilenmesi gerekteyse de seçimin gerçekleşmesi Irak'taki diğer koşullara bağlıdır. Telafer, idari olarak Musul Vilayet Meclisi'ne bağlı olduğu için ilçede yürütülmesi gereken tüm faaliyetlerin ve projelerin bütçesi Musul'dan gelmektedir. İleride ele alınacağı gibi, bu durum Telafer'de büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Telafer Belediyesi ise Irak'ta özel bir konuma sahiptir. Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin dışındaki 15 il belediyesinden sonra Telafer belediyesi ikinci büyüklükte bir kategoridedir. Bu kategoride başka bir belediye yoktur. Üçüncü kategori ise diğer ilçe belediyelerinden oluşmaktadır. Yani, il belediyelerine A kategorisi denilecek olursa, Telafer hemen bunlardan sonra gelmekte ve B kategorisinde yer almaktadır. Irak'ın geri kalan ilçe belediyeleri ise C kategorisindedir.

3.2. Nüfus Yapısı ve Dağılımı

Telafer, Irak'ın nüfus açısından en büyük ilçelerinden birisidir. Yapılan saha çalışmasında nüfus müdürlüğü ve kaymakamlıktan alınan verilere göre Telafer'in nüfusu 2008 Kasım'ı itibarıyla toplam 395.150'dir. Merkeze bağlı köyler ile birlikte Telafer merkezinin nüfusu 215.905 iken nahiyeler ve bunlara bağlı köylerin nüfusuyla birlikte toplam rakam yukarıdaki sayıya ulaşmaktadır. Irak'ta Ekim ayında bir nüfus sayımı yapılması planlandığından henüz 2009 verilerini ortaya çıkarmak üzere bir çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir.¹

Yukarıda aktarılan nüfusun etnik ve dini dağılımı ise şöyledir: Telafer merkezin tamamı Müslüman olan ve Türkçe konuşan Türkmenlerden oluşmaktadır. Şii ve Sünni Türkmenler kendilerinin daha büyük oranlarda kendilerinin ilçede çoğunluğu oluşturduklarını ileri sürmeleri-

ne rağmen aşiretlerin sayısı ve genişliği ve ilçe merkezindeki yerleşim yerlerinin büyüklüğü ve dağılımları dikkate alındığında % 40-60 gibi bir oran olduğu görünmektedir. Ancak, bu oranda da % 5'lik bir yanılma payı bırakılmalıdır. Telafer'in merkeze bağlı köylerin büyük bir kısmında Türkmenler yaşarken az sayıda köyde ise Araplar oturmaktadır. Ayrıca Telaferli Türkmenler arasında Alevi olanlar da mevcuttur.

İyaziye nahiyesinin merkezinin tamamı ve köylerinin de büyük bir çoğunluğu Türkmen'dir. Bu nahiyenin merkezinin çok büyük bir kısmını tek bir aşiret (Kassap) oluşturmaktadır. Rabia nahiyesinin merkezinde çoğunluğu Araplar (Şammar Aşireti) oluşturmaktayken Zammar'da ise Türkmen ve Arapların yanı sıra Gergeriler de bulunmaktadır.

Yukarıdaki dağılıma bakarak Telafer ilçesindeki nüfus için şöyle bir sonuca varılabilir: Telafer merkezinin nüfusu tamamen Türkmen olmasına rağmen, Telafer ilçesinin nüfusunun yüzde 70 kadarı Türkmen, geri kalanı ise Arap ve diğer küçük topluluklardır.

Telafer'deki mevcut nüfusa ek olarak Telaferli olmalarına rağmen, Irak'ın işgalinden sonra meydana gelen olaylar ve ilçedeki iç çatışma nedeniyle göçmen durumuna düşenlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Irak'ta yapılan ilk çalışmalara göre, 16600 ailenin Musul'a göç ettiği veya Telafer'in içinde yer değiştirdiği, 2150 ailenin Telafer'e bağlı köylere ve nahiyelere göç ettiği, 225 ailenin ise diğer vilayetlere göç ettiği ileri sürülmüştür. Telafer ilçe merkezinde kurulan göçmenlere ilişkin komisyonun yürüttüğü çalışmalar sonucunda birden çok sayılan vakalar ayıklanmış, geri dönenler de dikkate alınarak ve ilk etapta verilen rakamların abartılı olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuçta ortaya çıkan tablo 225 ailenin diğer vilayetlere göç ettiği, 4160 ailenin ise Telafer'in içinde, çevresinde veya Musul'da yeniden yerleştiği ortaya koymaktadır. Buna göre, 2003'ten sonra meydana gelen göçler sonucunda 4385 ailenin göçmen kategorisine girmektedir. Telafer'deki toplumsal yapı göz önüne alındığında bu sayının en az 7 ile çarpılarak göçmen sayısının bulunması gerekmektedir.²

3.3. Sosyal Yapı

Telafer, dışı kapalı bir tarım toplumu özelliği göstermektedir. İlçe nüfusu aşiretlerden oluşmaktadır. Her birey bir aşirete mensuptur. Aşiretler ise ailelere bölünmüştür. Bazı aileler farklı isimler almakta ve aşiret gibi görünmekteyse de, aslında büyük aşiretlerin birer kolunu oluşturmaktadır. Aşiretler arasında bir mezhep birliği yoktur. Aynı aşiretten, hatta aynı aileden insanlar Şii, Sünni veya Alevi olabilmektedir. Mezhepsel mensubiyet aşiretin kimliğinde tek belirleyici değildir. Bu durum gayet doğal bir olgudur ve aslında Telafer’de mezhebe dayalı kimlik siyaseti yapmanın ne kadar yanlış olduğunu gösterir. Aynı aileden, aşiretten ya da akrabalarından gelen Telaferliler arasındaki mezhep farklılıkları son birkaç yıla kadar hiçbir önem taşımamakta, insanlar arasında ayırım yaratmamaktaydı. Bugün hala, ailelerin içinde dahi bu farklılıklar yaşamaktadır.

İlçenin kimliğinin yapıtaşı Telaferlilikidir. Telaferliler için Şii, Sünni veya Türkmen olma durumunda öncelik sıralaması değişse bile ilk kimlik hep Telaferlilikidir. Diğer kimlikler Telaferli olmanın ardında kalmaktadır. Buna ek olarak, kapalı bir toplum olması nedeniyle Telaferliler dışarıdan gelenleri kabul etmemektedir. Misafirlerine karşı son derece cömert olan Telaferliler konu bir başka grubun bölgeye yerleşmesine gelince tam olarak karşıt bir tutum izlemektedir. Telaferlilik kimliğinin en önemli ögesi dildir. İlçedeki herkes Türkçe konuşmaktadır. Hatta, Irak devletinin 1970’lerden itibaren yürüttüğü Araplaştırma politikası çerçevesinde kendilerinin Arap olduğunu iddia eden kişiler veya aşiretler dahi Türkçe konuşmakta, bu kimselerin çoğu Arapça bilmemektedir.

Son yıllarda Telafer’in toplumsal yapısına ilişkin olarak yaşanan en önemli gelişmelerden birisi Şii-Sünni farklılaşmasının ön plana çıkarılmaya çalışılmasıdır. Aslında, farklı mezheplere mensup aileler veya aşiretler arasında kız alıp verme yoluyla akrabalık yaygındır. Normal koşullarda Telafer’de mezhepsel mensubiyetin büyük bir öneminin olmadığı söylenebilir. Ancak, Telafer’de 2004’te başlayan, daha sonra

ise biçim değiştirip bir tür mezhepsel çatışmaya dönüşen çatışma yoğun bir güvensizlik ortamı yarattığından tüm kimlikler ve sosyal ilişkiler sarsılmış, mezhepsel mensubiyet bazı kesimlerde önem kazanmıştır. Telafer’de yaşanan çatışmalar nedeniyle belirginleşen bu kimliklerin siyasi boyutunun kısa süre içinde tam olarak yok olması zor görünmektedir. Telaferliler için çatışmalar sırasında dökülen kan taraflarda kolay onarılamayacak yaralar açmıştır. Çatışmalar sırasında öldürülen kişilerin kan paralarının ödenmemiş olması bu yaraların kapanmasını engellemektedir. Halkın çatışmadan bıktığı ve istikrar aradığı, çatışmayı sürdürme niyetinde olanları dışladığı görülmekle birlikte, Sünni ve Şii Türkmenlerin birbirilerine hala tam olarak güvenmedikleri söylenebilir. Bununla birlikte, ilçede güvenliğin tam olarak sağlanması, yatırımların başlamasıyla istihdam yaratılması ve çatışmaların yaralarını saracak toplumsal projelerle Telafer 2004 öncesindeki toplumsal dokusuna yeniden kavuşabilir.

Telafer’de mezhepsel siyasetinin yarattığı toplumsal soruna ek olarak bir etnik kimlik sorunu da bulunmaktadır. Bazı Türkmenler kendilerini Arap olarak görmektedir. Şii Türkmenlerin tamamı Türkmen olduğunu kabul etmekle birlikte, bazı Sünni Türkmenler kendilerini Arap olarak tanımlamaktadır. Etnik mensubiyette Sünni Türkmenler arasında bu tür bir sorun bulunurken, Şii Türkmenler arasında da mezhepsel mensubiyet zaman zaman ağır basmaktadır. Şii Türkmenlerin neredeyse tamamı kendilerini Şii ve Türkmen olarak tanımlamakta, aşiretlere ve bazı siyasi partilerin etkisi altında kalan gruplara göre bu kimliklerden birisi öne çıkmaktadır. Sünni Türkmenlerde ise kendilerini Arap olarak tanımlayanların sayısı azımsanamayacak boyutlardadır. Ancak, bu aşiretler dışında çoğu Sünni Türkmen’de etnik kimlik mezhepsel mensubiyetin önüne geçmektedir.

Telafer’in toplumsal yapısının bir diğer özelliği de dinin rolüdür. Şii Türkmenler arasında “taklit merci”nin etkisi büyüktür. Telaferli Şii Türkmenlerin büyük bir çoğunluğu için taklit merci Necef’teki Ali Sistani’dir. Onun politikadan

uzak durmaya çalışan tutumu nedeniyle insanlar daha serbest hareket edebilmektedir. Telafer'deki yerel Şii din adamlarının bazıları ise halkın kanaatlerini etkileme noktasında olumlu roller oynayabilmektedir. Örneğin, Telafer'de Şii'lerin en önde gelen din adamlarından olan Şeyh Cevat barış yanlısı bir kişidir. vaaz verdiği camide Sünni ve Şii Türkmenler arasındaki ayrılıkların sona erdirilmesini vurgulamaktadır. Bu kişi aynı zamanda Telafer'deki Sünni ve Şii Türkmenlerin önde gelenleri arasında bir barış çalışması da yapmıştır. Sünni Türkmenler arasında ise din açısından yönlendirici bir şahsiyetinin olduğunu söylemek zordur.

Şii Türkmenlerde olduğu gibi Sünni Türkmenler de aşiretlerinin davranışlarına körü körüne itaat etmezler. Örneğin, Sünni-Şii çatışmasında aşiretlerin yekpare bir tavır aldığı söylenemez. Telafer'de meydana gelen çatışmanın mezhepsel karakteri ağır basmasına rağmen Telafer'deki olaylarda birçok sağduyulu Telaferlinin diğer mezhepten olan arkadaşlarını ya da komşularını bazı saldırılardan korudukları bilinmektedir.

3.4. Ekonomik Yapı

Telafer ekonomisi büyük ölçüde tarıma ve ticarete dayanmaktadır. Nüfusun büyük bir kısmı ziraatla geçinmektedir. Kentte sanayi gelişmemiştir. Küçük birkaç işletme dışında fabrika yoktur. İşsizlik oranı yüzde 60'lara ulaşmaktadır. 2004'te başlayan çatışmalar nedeniyle ilçedeki büyük pazar yerinin kapanması ekonomiyi büyük ölçüde etkilemiştir. İlçede 11.5 milyon dönüm³ tarım arazisi bulunmaktadır. Bugün bu tarım alanının yaklaşık 2.5 milyon dönümü kullanılmaktadır. Üretilen temel ürünler arpa ve buğdaydır. Yıllık üretim ise 1-1.5 milyon ton civarındadır. Ayrıca, bağcılık ve bahçecilik de yapılmaktadır. Halen Telafer'de yaklaşık 175.000 incir ve 50.000 nar ağacı bulunmaktadır. Bu ürünlerin çoğu yerel pazarlarda ve Musul'da satılmaktadır. Osmanlı Devleti devrinde önemli tahıl üretim merkezlerinden birisi olan Telafer sulamanın yetersiz olması, iklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklık, şiddet olayları ve göç gibi nedenlerle bu vasfını yi-

tirmiştir. Ancak, son derece verimli topraklara ve tarım için elverişli düz bir araziye sahip olan ilçede yeterli sulama projelerinin yapılmasıyla ilçe büyük bir potansiyele kavuşabilir.

Şehirde hayvancılık diğer tüm sektörler gibi büyük bir kriz yaşamaktadır. 2004'ten önce 1.5 milyon olan küçükbaş hayvanın sayısı 150.000'e, 15.000 olan büyükbaş hayvan sayısı ise 1000'e düşmüştür. Bu durum süt ürünlerini de etkilemiştir. 2004'ten önce Telafer'de üretilen süt ürünleri çevre ilçeler ve vilayetlerde satılırken, şu anda üretim ilçenin ihtiyacını karşılamamaktadır.

İlçenin önceden en önemli geçim kaynaklarından oluşan ticaret ise şiddet olaylarından çok büyük bir darbe yemiştir. Çatışmalardan önce Musul'un batısındaki temel alışveriş merkezi olan Telafer'deki büyük pazarın kapanmasıyla, alışveriş semtlere yayılan dükkânlara dağılmış, şehre başka ilçe ve kasabalardan gelen tüccarlar ise başka yerlere yönelmiştir. 2004'ten önce şehirde yaklaşık 7500 dükkân bulunurken, şimdilerde bu rakam 2500'e düşmüştür. 2004 öncesi şehirdeki günlük ticaret hacmi, şehrin dışında bulunan büyük hayvan pazarıyla birlikte günde 300 milyon dinarı bulurken, son dönemde 20 milyon dinara düşmüştür.⁴

Ekonominin önemli boyutlarından birisi olan ulaşım ve taşımacılık sektörü de son derece kötü bir durumdadır. 2004'ten önce Telafer'de 3000 uzun araç bulunurken bu sayı 300'e düşmüştür. Telafer, işgalden önce Irak'taki tüm uzun araçların altıda birine sahipken, şimdilerde bu rakamların çok gerisinde kalmıştır. Bunun en önemli nedeni, güvenlik sorunları nedeniyle taşımacılık yapılamamasıdır. Ayrıca işsizlik nedeniyle çok sayıda kişi sahip oldukları araçları satıp, bunların parasıyla geçinmek zorunda kalmıştır. Giden araçların yerlerine yenisi alınamazken, taşımacılıkla uğraşanlar şimdi ya başka alanlara yönelmiş ya da araçlarını sattıktan sonra bir daha araç sahibi olamamıştır. Bununla birlikte, şehirde son dönemde başlayan inşaat çalışmaları nedeniyle iş araçları sayısında artış görülmektedir.

Telafer'in geneline bakıldığında şehirdeki en önemli ekonomik sorunlar şöyle sıralanabilir: Şehirde neredeyse hiçbir yatırım yoktur. Bu nedenle işsizlik çok yüksektir. Sulama yetersizliği nedeniyle tarım alanlarının büyük bir kısmı işlenmemektedir. Alınan ürünün verimi de düşmüştür. Hükümetin projeler için ayırdığı kaynakların büyük bir kısmını ise Musul Vilayet konseyi kullanmaktadır. Ninova Vilayeti'ne Irak hükümetinden ayrılan bütçenin yüzde 20'sini stratejik projelerin yürütülmesi için Musul merkez tarafından alınmaktadır. Bu bütçeyle merkezdeki stratejik projeler (oteller, büyük hastaneler, üniversite, spor alanları, sulama projeleri gibi) yapılmaktadır. Geriye kalan yüzde 80 ise aralarında Musul merkezinde bulunduğu 10 ilçe arasında dağıtılmaktadır. Ayrıca, petrol fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak Irak bütçesinde yaşanan düşüş belediye kaynaklarına da yansımış durumdadır. Bu durum Telafer'in süratle ihtiyaç duyduğu altyapı projelerinin başlatılması ve tamamlanması için gerekli paranın bulunamamasına ve bunun sonucu olarak ekonomik durumun kötüleşmeye devam etmesine neden olmaktadır.

4. Telafer'de Günlük Yaşantı ve Sorunlar

4.1. Belediye Hizmetleri

Telafer'de belediyenin çok fazla sorunu bulunmaktadır. İlçede çöp toplama işlemi gözlemlenmemiştir. Ayrıca, çok az yerde yol vardır. Mevcut yollar çimentodan yapılmaktadır. Belediyenin en büyük sorunu bütçe yetersizliğidir. Belediyeye gelen bütçenin yüzde 20'sinin Musul merkez tarafından alınması ve geri kalan paranın diğer belediyeler arasında dağıtılması, Telafer'de önemli altyapı çalışmalarının yapılmasını engellemektedir. 2008 yılında Belediye'nin bütçesi 3 milyar dinar (2.5 milyon dolar) iken bu bütçe bu yıl 1 milyar dinara yani (850.000 dolar) düşmüştür. Ayrıca, Telafer'in 2008 yılında Bağdat'tan ayrıca 3 milyar dinar daha aldığı, ancak imar için verilen bu paranın bir kerelik olduğu belirtilmiştir.⁵

Alt yapının kötü durumunu sadece çatışmalara bağlamak mümkün değildir. Yaptığımız

gözlemlere göre Telafer'deki yaşamı vuran en önemli sorun yoksulluktur. Irak devleti kurulduktan sonra önemli bir projeye ev sahipliği yapmayan Telafer'in sorunları kısa sürede bitecek gibi görünmemektedir. Yakın geçmişte ağaç dikmenin bile yasaklandığı Telafer'de bugün belediye başkanlığı tarafından bir ağaçlandırma projesi yürütülmektedir. Ancak bu proje çerçevesinde dikilen ağaçlar zayıf ve yetersizdir. Yetersiz sulama ve iklim değişikliği nedeniyle kuraklaşan Telafer'in yürüttüğü ağaçlandırma projesi desteğe ihtiyaç duymaktadır.⁶

İlçenin önemli gereksinimlerinden birisi de elektrik ihtiyacıdır. Irak genelinde toplanarak dağıtılan elektrik ülkenin her yanında olduğu gibi Telafer'de de büyük sıkıntı yaratmaktadır. Telafer'in günlük ihtiyacı 100 megawatt olmasına rağmen alabildiği elektrik miktarı 40 megawatt'dır. Bu nedenle, elektrik sık sık kesilmekte bu durum elektrikli araçların bozulmasına neden olmaktadır. 6 saat kesilen elektrikten sonra 2 saat elektrik gelmektedir. Bununla birlikte, kaçta gelirse gelsin elektrik gece 11.00de kesilmektedir.⁷

Telafer'de musluktan akan su içilebilmektedir. Ancak, bağ ve bahçeleri sulayan arazilerde kirli ve temiz su birbirine karışmaktadır. İlçede bir su arıtma şebekesi yoktur. İlçenin su kaynakları da yetersizdir. Ayrıca, Telafer'in en önemli sorunlarının başında susuzluk ve sulama projelerinin yapılamaması gelmektedir. Sulama yapılamadığından çok büyük miktarlarda arazi atıl durmaktadır. Yağmurun yağma halinde ürün alınmakta, kışların kurak geçtiği dönemde ise üretim yapılamamaktadır. Son iki yıldır az yağmur yağması ve çatışma olayları Telafer'de tarımı durma noktasına getirmiştir. Sulama kanalları ilçenin en önemli sorunu olan yoksulluk ve işsizliğe çözüm getirebilecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Irak hükümetinden ve Musul vilayetinden ihtiyaç duyduğu ve hak ettiği ekonomik desteği bulamayan Telafer için önerilebilecek en önemli çözüm yollarından birisi Türkiye'nin önde gelen il veya ilçelerinden birisinin Telafer Belediyesi'ni kardeş belediye

ilan etmesidir. Bu sayede Telafer'in ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının bir kısmı için teknik destek, eğitim yardımı, bazı maddi yardımlar ile dünyanın önde gelen kuruluşlarının yardım projelerinden nasıl yararlanılabileceğine ilişkin işbirliği yapılması kolaylaşabilecektir.

4.2. Sağlık Hizmetleri

Telafer'de 1 hastane ve 7 adet sağlık ocağı bulunmaktadır. Telafer Devlet Hastanesi (yerel deyişle Genel Hastanesi) 215 yataklıdır. Hastanenin bazı bölgelerinde inşaat devam etmektedir. Halen, acil servis, çocuk hastalıkları, doğum, cerrahi, iç hastalıkları, kalp hastalıkları servisleri bulunmaktadır. 33 uzman ve 18 pratisyen doktorun görev yaptığı hastaneye bağlı 8 ambulans bulunmaktadır. Sağlık ocaklarında ise doktor durumu değişkenlik göstermektedir. Bazılarında 3-4 doktor varken, bazı hastanelerde doktor bulunmamaktadır. Telafer'de en çok görülen hastalıklar çocuk hastalıklarıdır. Hızlı doğum artış oranı, okulların yetersizliği ve çevre kirliliği gibi etkenler çocuk hastalıklarının ortaya çıkması ve çabuk yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Başhekimin belirttiğine göre özellikle ailelerin kalabalık olması ve sınıflarda çok fazla öğrencinin olması hastalıkların çabuk yayılmasına neden olmaktadır. Telafer'e gelen ilaçlar, Musul üzerinden gelmektedir. Bir ilaç sıkıntısı yaşanmadığı belirtilmiştir. Ayrıca ilçede yoğun bir aşılama kampanyası yürütülmektedir. Bu nedenle çocuk hastalıkları olarak bilinen kızamık, suçiçeği, çocuk felci gibi hastalıkların önüne geçilmiş durumdadır. İlçede kanser oranı düşüktür. Bununla birlikte kalp ve kemik hastalıkları yaygındır.⁸

Telafer yürütülen çalışmalarla bazı sağlık sorunlarına çözüm bulabilmesine rağmen önemli hastalıkların tedavisinde büyük güçlükler yaşanmakta, birçok hastalık tedavi edilememektedir. İmkanları açısından son derece sınırlı bir kapasiteye sahip olan Telafer Hastanesi'nde tedavi olamayan kişiler Musul, Duhok ve Erbil gibi başka şehirlere gitmektedir. Ancak, Irak'ın genelinde ciddi bir sağlık sistemi sıkıntısı yaşandığı için bu hastanelerde de tedavi olmak son derece güçtür. Bu nedenle bu hastala-

rın Türkiye'ye gelmesi Telaferliler için bir umut ışığı olmaktadır. Halen Telafer'den Türkiye'ye ayda 3 civarında hasta gelmekteyken bu sayının artırılması büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de doktorlara yönelik verilen kursların artması ya da tekrarlanması Telafer doktorları için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Telaferli doktorlar 2003 yılında TİKA aracılığıyla gerçekleştirilen bir kursun kendilerine büyük bir deneyim kattığını ve bugün Musul'daki doktorların bile yapamadıkları bazı operasyonları yapabildiklerini dile getirmişlerdir.⁹ Son olarak Telafer'de ilaç sıkıntısı olmamasına rağmen tıbbi malzemeler ve önemli makinelerin bulunmadığını bu konuda yapılacak katkıların Telafer halkına büyük bir hizmet olacağını da hatırlatmak yararlı olabilir.

4.3. Eğitim Hizmetleri

Telafer'de eğitim hizmetleri bütün güçlüklerle rağmen sürdürülmeye çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilere göre Telafer merkezde 75 ilkokul, 17 ortaokul-lise bulunmaktadır. İlçe ve köylerde ise İyaziye'de 35 ilkokul-4 ortaokul-lise; Zammar'da 35 ilkokul-3 ortaokul-lise; Rabia'da 43 ilkokul-5 ortaokul-lise bulunmaktadır.¹⁰ Bu durumda Telafer ilçesinde toplam 228 ilkokul, 29 ortaokul-lise ve 2 anaokulu bulunmaktadır. İlçedeki liselerden birisi teknik lise birisi ise imam hatip lisesidir. Telafer merkezde bulunan öğrenci sayısı ise 11760'ı ortaokul-lise, 38425'i ise ilkokul olmak üzere 50185'dir. Telafer'deki okullara ilişkin en önemli sorunlardan birisi bir okul binası içinde birden çok okulun faaliyet göstermesidir. Bazı binalarda eğitim 2-3 okulun sırayla eğitimi yapmasına sahne olmaktadır. Sınıflar kalabalık, okulun içi ve çevresi ise hijyen açısından uygun değildir. Su kesintisi olduğu ve okulların depoları yetersiz kaldığı için okullarda tuvaletler çalışmamakta veya son derece pis bir şekilde bulunmaktadır.

Okullarda kitap ve araç gereç sıkıntısı çekildiği görülmektedir. Tahta ve tebeşir kullanılan sınıflardaki malzemeler eskidir. Ayrıca, müfettişler Türkçe kitabı sıkıntısı çektiklerini bildirmişlerdir. İlçede öğretmen sıkıntısı ise yok-

tur. Bazı sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla Telafer'de 17 okula bilgisayar götürülmüş ve bilgisayar odaları oluşturulmuştur. Birçok okulda ise bilgisayar yoktur.

Telafer'li gençlerle yapılan konuşmalarda 15 yaş üzeri gençlerin Türkiye Türkçesi'ni anlamakta ve konuşmakta zorlandıkları görülmüştür. Buna karşılık 7-12 yaş arası çocukların büyük bir kısmı Türkiye Türkçesini rahatlıkla konuşmaktadır. Bu durumun oluşmasında Türk TV kanallarını yoğun bir biçimde izlemelerinin ve okuldaki Türkçe derslerinin önemli etkisi olduğu söylenebilir.

4.4. Güvenlik Durumu

2004-2008 yılları arasında büyük bir çatışma dönemi geçiren Telafer'de son aylarda güvenlik durumunda önemli iyileşmeler yaşanmaktadır. Irak'ın işgalinin hemen ardından ilçede egemenlik kurmaya çalışan peşmergelere karşı başlayan direniş, bir süre sonra peşmergelere destek veren ABD güçlerine yönelmiştir. Ancak 2005 yılı sonlarından itibaren işgale ve peşmergelere karşı direniş, ABD, Kürt gruplar, Sünni Arap direnişçileri, bazı İslamcı Şii milis grupları, İran ve El Kaide'nin rolüyle Türkmenler arasında bir iç çatışmaya dönüşmüş ve Irak'ın geri kalanında olduğu gibi bir tür mezhepsel savaş yaşanmıştır. Hastane kayıtlarından alınan rakamlara göre Telafer'de meydana gelen olaylarda 2800 kişi ölmüş ve 1000'i organ kaybıyla sonuçlanmak üzere 6000 kişi ağır ve orta derecede yaralanmıştır.¹¹ Çok az sayıda yabancı savaşçının da katıldığı Telafer'deki çatışmalarda asıl aktörler Türkmenler olmuşlardır. Bazı Sünni Türkmenler, milliyetçi-Baasçı Araplar ve radikal İslamcı gruplarla işbirliği yaparak ABD güçleri, Irak ordusu, peşmergeler ve Şii Türkmenlerle savaşmış; Bedr Tugayları, Mukteda Sadr'a bağlı milisler ve Irak hükümetinden doğrudan veya dolaylı destek alan bazı Şii Türkmenler ise Sünni Türkmenlerle savaşmıştır.

Maalesef, çatışmanın en aktif olduğu dönemlerde sadece sivillere yönelik çok sayıda eylem gerçekleştirilmiş ve her iki taraftan da yüzlerce masum sivil hayatını kaybetmiştir. Örneğin,

27 Mart 2007'de Telafer'de El Vahde semti olayı tüm Irak'ta yaşanan en kanlı olaylardan birisi olmuştur. Şehirde uzun süren un sıkıntısından sonra ilçeye un dağıtmak üzere gelen kamyonlardan birisine yüklenen tonlarca patlayıcı un almak için gelen halkın yaklaşmasıyla havaya uçurulmuş, olayda 120'den fazla (çoğu kadın ve çocuk) Şii Türkmen ölmüştür. Bunun üzerine olayda yakınlarını kaybedenler de intikam saldırısı düzenlemişler ve çoğu olaylarla hiçbir ilişkisi olmayan 74 kişiyi öldürmüşlerdir. Bu olayın etkileri bugün hala her iki tarafça da hatırlanmaktadır.

Telafer'in birçok kesiminde olayların izleri canlıdır. Birçok binada kurşun delikleri, bomba izleri, cadde kenarlarında çatışmalarda yıkılmış evler görmek mümkündür. Şehrin birçok sokağında Türkmenler arasında sokak çatışmaları çıkmıştır. Çatışmanın sonlarına doğru ise araba bombalarının çoğalmasıyla ilçede bir tedbir geliştirilmiş ve özel kimliği olmayan araçların güney bölgelerindeki semtlerine girmeleri yasaklanmıştır.

Telafer'de çatışmaları ve Türkmenler arasındaki kanlı mezhep çatışmasını yaratan faktörler şöyle sıralanabilir:

- Telafer'in stratejik konumu nedeniyle Iraklı Kürtlerin bölgeyi kontrol altına almak, çatışma yoluyla demografiyi değiştirmek ve yeni Kürt nüfusu yerleştirmek istemesi ve Türkmenlerin buna direnmesi.
- Türkmenlerin genel olarak işgal karşıtı bir tavır takınmaları ve ABD güçlerini Telafer'de istememeleri.
- Irak'ın genelindeki çatışma ortamının Telafer'e yansması. Irak'ın genelindeki çatışma ortamı Telafer'e şöyle yansmıştır: Telaferin özgün coğrafi konumu ve toplumsal yapısı nedeniyle ABD ile Sünni Araplar arasındaki çatışmanın bir uzantısı haline gelmiştir. Araplar Musul'u Kürtlere ve ABD kontrolüne bırakmak istemediğinden çok yoğun bir direniş faaliyeti başlatmışlardır. Ayrıca, Irak'ın kuzey bölgelerindeki tek Şii varlığı Telafer'deki Şii Türkmenler-

den ibarettir. Bu nedenle Şii Araplar (özellikle İYK ve Sadrcılar) Telafer'i kullanarak kuzeyde güç merkezi oluşturmak istemişlerdir. Yine, ilçenin Suriye sınırında olması nedeniyle sızmalara açık olması ve radikal İslamcı militanların ilçeyi kendi amaçları için bir çatışma alanına dönüştürmüştür. Tüm bunlara ek olarak Iraklı Kürt grupların ilçede istikrarsızlık yaratmak yoluyla bölgede Amerikan güçlerini tutma isteği ve böylece Musul'da istedikleri demografik ve siyasi değişimi sağlama amaçları çatışmayı körüklemiştir.

- Çatışma ortamında ortaya çıkan siyasi istikrarsızlığın ve gruplararası güç mücadelesinin kullanılması yoluyla Şii ve Sünni Türkmenlerin birbirine karşı kışkırtılmaları.

Özetle, Telafer'deki çatışmanın dört ana eksenini oluşturur: Musul merkezli ABD ve yeni Irak hükümetine karşı direniş; Iraklı Kürtler'in Suriye Kürtleri ve Sincar'a ulaşma amaçlı çalışmaları; ABD ile radikal İslamcılar arasındaki çatışma merkezli çatışmalar ve Bağdat'tan yayılan Sünni-Şii merkezli çatışma.

Tüm bu faktörler ışığında, Telafer 2004-2008 yılları arasında birbiriyle iç içe geçmiş bir çatışma platformuna dönüşmüştür. Çatışmanın bir tarafında Şii Türkmenler, ABD ordusu ve peşmergelere karşı çarpışan bu süreçte El Kaideciler ve Sünni Araplardan destek alan Sünni Türkmenler, diğer tarafında ise İYK ve Kürtler tarafından doğrudan veya dolaylı olarak desteklenen ve Irak hükümetinin de desteğini alan Şii Türkmenler bulunmaktadır. Bu nedenle, çatışmanın karakteri başlangıçta daha çok ABD ve peşmergeler ile Türkmenler arasında bir direniş hareketi biçimindeyken, daha sonra direniş kimliğinden çıkarak Sünni-Şii Türkmen iç çatışması ağır basmaya başlamıştır.

Bugün gelinen noktada Telafer'de güvenlik durumunun büyük ölçüde iyileştiği görülmektedir. 6 ay öncesine kadar şehirde gündüz sokağa çıkmak bile tehlikeliyken; bombalı saldırılar, sokak çatışmaları ve suikastlar yaşanırken, şimdi gece bile yürünebilmektedir. Son aylarda

bazı küçük olayların dışında önemli bir çatışma ya da saldırı olmamıştır. Telafer'de görev yapan Irak ordusunun yanı sıra 1400 kişilik polis gücü ve 2500 kişilik acil müdahale gücü şehre hâkim durumdadır. Polis ile halk arasında gerginlik yaratan olaylar nerdeyse sona ermiştir. Ordu ve polisin işbirliği sayesinde bugün Telafer'deki güvenlik sorunu büyük ölçüde kontrol altına alınabilmiştir.¹² Ancak, Telaferliler bazıları çatışmaların kökenini oluşturan grupların hala Musul'da saklandıklarını ve bu şehre giderlerse öldürüleceklerini düşündüklerinden Musul'a gitmekten kaçınmaktadır. Telafer'de ise çatışmaya karışan kişiler hala yaşamakla birlikte en azından şimdilik silahlarını bir yana koyduklarına inanılmaktadır. Ancak, yıllarca süren çatışmalar taraflar arasında büyük bir güvensizlik yaratmıştır. Bu güvensizliğin kısa bir sürede kolaylıkla silinmesi pek mümkün görünmemektedir. Tekrar sokak çatışmalarının başlayacağına inanan kimse yokken, bazı Türkmenler bombalı saldırıların yeniden başlayabileceği korkusunu taşımaktadır.

2004-2008 arasında yaşanan çatışmanın durulmasına neden olan faktörler ise şöyle sıralanabilir.

1. Genel olarak Bağdat merkezli çatışmada tansiyonun düşmesi.
2. ABD ile Sünni Araplar arasındaki çatışmanın yerini uyuma bırakması ve Uyanış Konseyi adı altında Sünni Arapların sisteme dâhil olmaya başlamaları.
3. Kürtlerin bölgede tutunamayacağını anlaması yoluyla geri adım atmaları ve çekilmeleri.
4. Irak'ta El Kaidecilerin güç kaybı.
5. Türkmenlerin içinde çatışmanın bitmesini isteyen grupların artması.

4.5. Siyasi Durum

Irak'ın işgalinin hemen sonrasında Irak'ın büyük bir kısmında kaos meydana gelirken, Telafer'de sükunet ve istikrar hakim olmuştur.

Kamu kurumları yağmalanmamış, yerel siyasetçiler ve bürokratlar işlerin normal seyrinde yürütmesini sağlamıştır. Devletin otoritesini yitirdiği ilk aylarda Telafer’de bir Şura Meclisi kurulmuş ve hükümetin yerini almıştır. Şura Meclisi aşiret başkanları, ilçenin ileri gelenleri ve aydınlardan oluşmuştur. Şura Meclisi’nin otoritesi sayesinde hiçbir resmi daireye zarar gelmemiş, ilçedeki tek bankadaki paralar dahi iki güvenilir kişinin evinde saklanarak korunmuştur. Çatışmaların başlamasıyla birlikte ise siyasi alanda büyük bir bölünme ve kutuplaşma yaşanmaya başlamıştır.

Bugün Telafer’de en güçlü siyasi partiler Irak Türkmen Cephesi, Irak İslami Yüksek Konseyi, Sadr Hareketi, Irak İslami Partisi ve Hadba Listesi’dir. 31 Ocak 2009 tarihinde yapılan Vilayet Meclisi seçimlerinde 92.000 seçmeni bulunan Telafer’de 40.000 kişi kadar seçime katılmıştır. Telafer’deki siyasi partileri ve atmosferi etkileyen en önemli unsurlar şöyle sıralanabilir:

Telafer’de siyasetin mevcut yapısı üzerinde üç temel etken bulunmaktadır: Mezhepçilik, aşiretçilik ve Türkiye’ye yakınlık.

Telafer’de Şii Türkmenlerin büyük bir kısmı Irak’ın genelinde faaliyet gösteren Irak İslami Yüksek Konseyi, İslami Dava Partisi, Sadr Hareketi gibi Şii siyasi oluşumlara oy vermiştir. Telafer’de gerçekleşen Sünni-Şii çatışması sırasında toplumun mezhep temelinde kutuplaşmaya başlaması bunun en önemli nedenidir.

Telafer’de Kürt yaşamamasına rağmen şehirde KDP büroları açılmıştır. Ancak KDP’nin ilçede faaliyet gösteren 5 bürosu olmasına rağmen seçimde aldığı oy sadece 117 olmuştur. Bununla birlikte, KDP’nin zaten Telafer’de seçim kazanmayı beklemediği, ilçedeki faaliyetlerini bu ilçeyi Musul’dan ayırarak Sincar ile birlikte kuzeydeki bölgesel yönetime katmak niyetinde olduğunu söylenebilir. Bu amaca ulaşmak için özellikle çatışmalardan etkilenen Türkmenler arasında çalışmalar yaparak Telafer’in Sünni Arapların çoğunlukta olduğu Musul yerine, istikrarlı ve kendilerine zarar gelmeyecek bir bölge olan kuzeydeki bölgesel idareye bağlanması yönünde faaliyetler yürütmektedirler. Bu çalışmalar eğitim, sağlık ve ticaret için Telafer’in dışına çıkmayan, çıktığı

zaman ise öldürülen Şii Türkmenler arasında bir dönem destek bulmasına rağmen bu durumun yavaş yavaş değişmeye başladığının altı çizilebilir.

Telafer’in Sünni Türkmen kısmında da farklı partiler ön plana çıkmaktadır. Bunların en önemlilerinden birisi Irak İslami Partisi’dir. Sünni Arap ve İslamcı olan bu parti kendisini Arap sayan Telaferli Türkmenler tarafından desteklenmektedir. Irak Türkmen Cephesi ise önemli bir geçiş süreci içindedir. İşgalden sonra ulaşılmakta güçlük çekilen Telafer’deki ITC temsilciliği kendisine özgü bir yapı geliştirmiştir. Başlangıçta Şii-Sünni tüm Türkmenlerin katılımı da mevcutken, bir süre sonra ITC sadece Sünni Türkmenlerin katıldığı bir örgüte dönüşmüştür. İşgalin hemen ardından Telafer’in her yanında ITC bürolarının açılması aşiretler ve önde gelen kişiler için bir çekim merkezi yaratırken, 2004 sonlarında bu bürolar kapatılmış ve sadece kuzey bölgesinde bir büro kalmıştır. Bunun da çalışmaları sınırlanmıştır. Bu nedenle başlangıçta çekim sahasına giren aşiretler ve diğer güç odakları yavaş yavaş ITC’den kopmuştur. Bu süreç 2007 yılının sonlarına kadar devam etmiştir. 2007 yılının Temmuz ayından itibaren ise ITC’de bir canlanma dönemi başlamıştır. Geçmişin olumsuz izleri yavaş yavaş silinmektedir. ITC ilçenin güney kesiminde yeni bir temsilcilik açmıştır. Vilayet meclisi için ilçenin güney ve kuzey kesiminden bir liste hazırlanmış, bu liste bazı eleştirilere maruz kalsa da Telafer’den birinci çıkmayı başarmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, ITC’nin vilayet seçiminde kısmen başarılı olduğu söylenebilir. Ancak, ITC, Telafer’de en yüksek oyu almasına rağmen elde ettiği oylar toplam oyun altıda birini bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Irak’ta gelecek aylarda yapılacak seçimler için alınacak daha çok yolun olduğu görülmektedir. Ancak, Telafer’de tam bir başarının sağlanabilmesi için gerek ITC merkezinin gerekse Türk kamuoyunun Telafer meselesine daha ağırlıklı olarak eğilmesi elzemdir.

Telafer’deki oy potansiyeline rağmen, Türkmen oylarının bölünmesi nedeniyle Telafer, Musul Vilayet Konseyi’ne Hadba Listesi dışında temsilci gönderememiştir. Ancak, Telafer’de ITC’nin birinci parti olarak çıkması ve Kürt grupların iddia ettiklerinin tersine çok düşük bir oy oranında kalması Telafer’i tartışmalı bölge olmaktan çı-

kartmıştır. Bu durumun henüz içeriği tam olarak açıklanmasa da Irak'ta tartışmalı bölgeleri ele alan BM'nin "tartışmalı iç sınırlar" raporuna da yansımıştır. Elde edilen bilgiler ışığında bu raporda Telafer'in kuzeydeki bölgesel yönetime bağlanması hakkındaki iddialar reddedilmiştir. Bu gelişme en azından şu aşamada Telafer için stratejik bir kazanç olarak görülebilir.

Telafer siyasetinde üçüncü ve en etkili faktör ise Türkiye faktörüdür. Türkiye'nin Telaferliler üzerinde büyük bir etki yapma potansiyeli vardır. Türkiye'den Telafer'e gönderilen her yardım ve destek ilçede büyük bir olumlu tepki uyandırmaktadır. Özellikle, Türkiye'ye Telafer'den hastaların getirilip tedavi ettirilmesi tüm Türkmenlerde olumlu bir yankı uyandırmaktadır. Türkiye'nin ilçeye ilgi gösterdiğini göstermesi, bazı yatırımları başlatması, kısa sürede netice verecek somut girişimlerde bulunması Türkiye'ye duyulan sevginin daha da artmasını sağlayabilir.

5. Telafer'deki Sorunların Çözülmesi ve Yaşamın İyileştirilmesi İçin Bazı Öneriler

Irak'ın işgalinden bu yana geçmişten gelen sorunları ağırlaşan ve ekonomik sıkıntılara ek olarak güvenlik sorunları da yaşayan Telafer'in sorunlarının çözülmesi için bir an önce kısa ve uzun vadeli stratejiler geliştirilip hayata geçirilmesi gerekmektedir. Telafer'deki durumun iyileşmesine katkıda bulunmak amacıyla yapılabilecek kısa ve uzun vadeli önerilerden bazıları şunlardır:

5.1. Telafer'e İlişkin Kısa Vadeli Öneriler

Telafer'de yapılan çalışma sırasında yukarıda da aktarıldığı gibi Telafer'in ekonomik anlamda çok geri kaldığını, temel altyapı hizmetlerinin yok denecek kadar az olduğunu ve halkın öncelikle yaşam standartlarında iyileşme görmek istediği söylenebilir.

- Büyük altyapı projelerinin hayata geçirilmesinde, Türkiye'nin Irak'taki etkinliğini kullanması yararlı olabilir. Telafer'in en büyük ihtiyaç duyduğu şeyler: Sulama projesi, altyapı çalışmaları ve istihdam sağlayıcı yatırımlardır. Bu ihtiyacın maliyeti milyonlarca doları bulmaktadır. Bu nedenle Türkiye, Musul Vilayet Meclisi üzerindeki etkisini kulla-

arak Telafer'de bu tür projelerin başlatılmasını sağlamalıdır. Bu projeler arasında en çok ihtiyaç duyulan sulama projesidir. Telafer'de projeleri geçmişte çizilmiş olan sulama projeleri bulunmaktadır. Bu projelerin hayata geçirilmesiyle birlikte ilçenin su ihtiyacı giderileceği gibi aynı zamanda tarımsal üretimin başlamasıyla ekonomik refahta büyük bir artış meydana gelebilecektir.

- Telafer'de istihdam artırıcı projeler üretilmelidir. İlçenin yakınlarına ya da içine yoğurt, salça, un fabrikası gibi küçük çaplı da olsa üretim merkezlerinin açılması için özendirilmeli, bu konuda Irak'ta iş yapan Türk şirketleri teşvik edilmelidir.
- Telafer'de sağlık hizmetleri yetersizdir. Hastalar Türkiye'ye gelip tedavi olmak için can atmaktadır. Bu nedenle, sağlık hizmetleri konusunda bir atılım yapılması yararlı olabilir. Bu atılımın şunları içerebilir: Telafer'e en az bir ambulans sağlanması; Telafer'in ortasına bir hastane veya sağlık ocağı inşaatına başlanması; mevcut devlet hastanesinin ihtiyaç duyduğu tıbbi araç ve makinelerin sağlanması; Türkiye'ye Irak'tan tedavi için getirilen hastaların sayısının artması ve özellikle Telaferlilere verilen kontenjanın artırılması
- Türkiye'ye Telafer'den daha çok insan getirilmesi ve bu kişilere eğitim, ticaret ve sağlık gibi alanlar başta olmak üzere destek sağlanması. Telaferlilerin Türkiye'ye yapabilecekleri ziyaretler birkaç ayrı biçimde olabilir.
 - Bunlardan birincisi teknik eğitim amaçlı kurslar; örneğin doktorlar, öğretmenler, ziraat mühendisleri gibi meslek kollarına Türkiye'de eğitim vererek Telafer'deki hizmet kalitesinin artırılması yararlı olabilir.
 - İkinci biçim, Türkiye'ye Telafer'den gelen öğrencilerin sayısı artırılmasıdır. Halen Türkiye'de az sayıda Telaferli öğrenci vardır. Bu sayının artırılmasına özen gösterilmeli, bu öğrencilerin tıp, eczacılık, öğretmenlik, dişçilik ve mühendislik gibi memleketlerinde hizmet verebilecekleri dallara girmelerinde yardımcı olunabilir.

- Üçüncü biçim, Türkiye'ye tedavi amaçlı insanların gelmesinde artış olmasıdır.
- Dördüncüsü ise turizm ve ticaret amaçlı gelişler kolaylaştırılabilir.
- Türkiye'den Telaar'e yardım eli uzatılmasının en önemli yollarından birisi kardeş belediye projesinin başlatılmasıdır. Telaar belediyesine Türkiye'den bir kardeş belediye belirlenerek, belediyenin ihtiyaç duyduğu yardım, teknik hizmetler ve eğitim gibi hususların sağlanması. Telaar, neredeyse hiç ağaç olmayan bir yerleşim birimidir. Belediye tarafından başlatılan ağaçlandırma projesi son derece zayıf kalmaktadır. Ağaçlandırma yardımı kısa vadede Telaar'de gözle görülür bir yardım yaratabilir. Ayrıca, Telaarlı çocuklar için oyun alanları ve parklar yapılması çocuk gelişimine büyük katkıda bulunabilecektir.
- Telaar'de büyük bir genç nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun çok büyük bir kısmı ise işsizdir. Bu genç nüfusun büyük bir kısmı futbol ya da diğer spor dallarıyla ilgilenmektedir. Telaar basketbol takımı Irak birinci liginde oynamaktadır. Fakat bu takım maddi imkânsızlıklar nedeniyle bazı maçlara gitmekte sıkıntı çekmektedir. İlçede herhangi bir spor tesisi olmadığı gibi, spora destek de yoktur. Telaar'de yaşanmış olan çatışmaların etkisini belki de en fazla hisseden yaş grubu olan gençlerin spor faaliyetlerinin desteklenmesi Telaarlılar için önemli bir katkı olabilir. Bu katkı için küçük çaplı bir spor kompleksi, mevcut takımlara forma, ayakkabı ve diğer spor malzemeleri dağıtılması gibi kitle çalışmaları özendirilebilir.
- Eğitim yardımının artırılması. Telaar'de ilk ve orta düzeyde bulunan 50.000 öğrencinin sadece 4000 kadar Türkçe kitabı bulunmaktadır. İlçede Türkçe eğitiminin sağlıklı yürütülebilmesi için bu açığın kapanması gerekmektedir. İlçede okul sayısı yetersizdir. Mevcut okullar ise büyük bir tamirat istemektedir. Bu nedenle okullarda yaz dönemine girilmesiyle birlikte bir tamirat projesi başlatılabilir. Ayrıca, Türkiye'de eğitime gelen Türkmen öğrenciler içinde Telaarlıların sayısının artması da yarar sağlayabilir.
- Halk içinde güven artırıcı tedbirler alınmalıdır. Çatışmaların sona ermesine rağmen Şii ve Sünni Türkmenler arasındaki güven sorunu devam etmektedir. Bu güvensizliğin sona ermesi için büyük barışma toplantıları düzenlenmeli, bu toplantılara yörenin önde gelenleri olduğu kadar Türkiye'den temsilciler de mutlaka katılmalıdır. Bu girişim bir seri halinde ve aşama aşama olarak gerçekleştirilebilir. Yörenin önde gelen aşiret reisleri, din adamları, kanaat önderleri ve siyasi parti yetkilileri toplantılara davet edilmeli, sorunların çözümünün önemi vurgulanmalıdır. Bu toplantı Telaar'de olabileceği gibi Türkiye'de de düzenlenebilir. Güven inşa edici yöntemlerden birisi taraflar arasındaki kan sorununun sona ermesidir. Aşiret yapısı içinde olan Telaar'de bu sorunun sona ermesinin yolu kan parasının ödenmesidir. Bir kişi için istenen kan parası 12-20 milyon Irak dinarı (10-15.000 \$) olarak belirlenmektedir. Buna benzer olaylar daha önce Irak hükümeti tarafından finanse edilmiştir. Bu durumun çözülmesi için Türkiye Irak hükümeti nezdinde girişimlerde bulunabilir.

5.2. Telaar'in Uzun Vadeli Kurtuluş Planı: Telaar'in Irak'ın 19. İli Olması

Telaar hakkında yürütülen çalışma boyunca her fırsatta karşımıza çıkan en önemli olgu Telaar'in sorunlarının çözülebilmesi için idari teşkilatlanmasında değişiklik yapılması gerekliliği ve doğrudan Bağdat'a bağlı bir vilayet olması zorunluluğudur. Irak'ın diğer kesimlerindeki Türkmenler gibi Telaarlılar de Irak devletine sıkı sıkıya bağlı Irak vatandaşlarıdır. Dolayısıyla Telaar'in bir ilçe olarak idari yapısını değiştirme talebi sadece ihtiyacı olan hizmeti ve yardımı doğrudan Bağdat'tan alma isteğinden kaynaklanmaktadır. Telaar'in halen Irak'ta bulunan 18 vilayete ek olarak yeni bir vilayet ilan edilmesi bu ilçede yaşayan insanların modern, müreffeh ve daha insanca bir yaşama kavuşmasının temel yolu gibi görünmektedir. Ancak, gerek Irak'ta gerekse bazı bölge ülkelerinde konunun önemi ve geçmişi bilinmediğinden Telaar'in il olması önerisi tam olarak anlaşılabilir. Bu nedenle Telaar'in niçin il olması gerekliliği konusunda şunlar söylenebilir:

1. Irak Devleti'nin kurulduğu yıllardan bu yana

Telafer geri bırakılmıştır. 1964 yılından beri hiçbir yatırım yapılmayan Telafer, eski rejim tarafından bilinçli ve sistematik olarak baskı altına alınmıştır. Saddam Hüseyin döneminde zorunlu Araplaştırma politikasına tabi tutulan Telafer'in başka bazı bölgelerde olduğu gibi Irak'ta "zarar gören bölgeler" kapsamına alınması ve sorunlarının özel bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Başta sulama olmak üzere büyük projelere ihtiyaç duyan Telafer'in yatırım ihtiyacının karşılanması Musul Vilayeti'ne bağlıyken mümkün görünmemektedir. Çünkü Musul Vilayet Konseyi, merkezi hükümetten den ayrılan bütçeyi stratejik projeler kapsamında kontrol ederek sadece vilayet merkezine aktarmaktadır. Bu nedenle, Telafer'in imarının tek yolu ayrı bir vilayet olmanın geçmektedir.

2. Irak'ta nüfus ve coğrafi özellikleri açısından il olmaya en uygun durumdaki yerleşim yeri Telafer'dir. Bunun tarihi temelleri de vardır. 1977 ve 2002 yılları arasında Telafer'in vilayet olması iki kez gündeme gelmiştir. 1977'de 4 ilçenin vilayet olması planlanmıştır. Bu ilçeler Necef, Duhok, Tikrit ve Telafer'dir. Anılan 4 ilçeden Telafer dışındaki üçü de vilayet olmuştur. Telafer bu üçünden de nüfus olarak daha büyüktür. Özetle, Telafer'in vilayet olması bugün ortaya atılmış yeni bir öneri değildir. Telafer'in sorunlarının idari olarak çözülmesinin yolunun vilayet olmaktan geçtiği önceden de tespit edilmiş, ancak Baas rejimi tarafından kabul edilmemiştir.

3. Telafer, 2002 yılından önce bir ekonomik çekim merkezi olduğunu ispatlamıştır. Ekonomik olarak Musul'a bağlı değildir. Türkiye'den Ovacık kapısının da açılmasıyla Türkiye-Irak-Suriye sınırının kesişme noktasında bulunan bu ilçe kendi ekonomik ard yöresini kurabilecek bir birikime sahiptir. Telafer'in bir vilayet olması ve Ovacık sınır kapısının açılmasıyla Telafer, Irak ticaretinin en önemli merkezlerinden birisi olarak altyapı sorunlarını ve çatışmaları sona erdirecek bir niteliğe kavuşabilir.

4. Telafer halkının büyük bir kısmı ilçeye şiddetin Musul'dan ihraç edildiğine inanmaktadır. Nitekim, Telafer'deki operasyonların Felluce'den çıkan bazı silahlı grupların bölgeye yayılmasıyla başladığı dikkate alınırsa bu iddia pek de haksız değildir. Telafer'in güvenlik sorunlarının tam olarak çözülmesi Musul'daki şiddet yaratan grupların Telafer'e geçişinin engellenmesiyle mümkün olacaktır. Musul'daki Arap milliyetçisi oluşumun Telafer kimliği üzerinde bir baskı oluşturduğu da gerçektir. Bu nedenle Telafer'deki Türkmenlerin kimliklerinin korunması için ayrı bir vilayet içinde yaşamaları faydalı olacaktır.

5. Yukarıda ele alınan savlar ışığında Telafer'in Irak'ın 19.vilayeti olmasının Irak'ta bir an önce tartışılmaya başlaması, hem Irak Türkmenlerinin refahına hem de Irak'taki siyasi uzlaşmaya katkı sağlayabilecek ve eski rejim tarafından baskı altına alınan ve geri bırakılan Telaferlilerin yaşamına ise katkıda bulunabilecektir.

DİPNOTLAR

- 1 Kaymakam Yardımcısı Ahmet İbrahim ile yapılan görüşme, 16 Mart 2009. Bu veriler Telafer nüfus müdürlüğündeki karne verilerine bağlı olarak yapılan çalışmalarla da teyit edilmiştir.
- 2 Telafer İlçe Meclisi Göç İşlerinden sorumlu üyesi Seyyid Muhammet Ali Abdulmuttalip ile yapılan görüşme, 16 Mart 2009.
- 3 Irak'ta bir dönüm 2500 metrekaredir. Dolayısıyla bu rakama saha çalışması sırasında verilen 4.5 milyon dönüm rakamının 2.5 ile çarpılması ile ulaşılmıştır.
- 4 18 Mart 2009, Araştırmacı Fuat Ömer ile yapılan görüşme.
- 5 Telafer Belediye Başkanı Muhsin Çolak ile yapılan görüşme, 17 Mart 2009.
- 6 Telafer Belediye Başkanı Muhsin Çolak ile yapılan görüşme, 17 Mart 2009.
- 7 Telafer Elektrik İşleri Müdürü, Ali Bey ile yapılan görüşme 18 Mart 2009.
- 8 Telafer Devlet Hastanesi Başhekimi Salih Haddo Haydar Efendioğlu ile yapılan görüşme, 18 Mart 2009.
- 9 Telafer Devlet Hastanesi Başhekimi Salih Haddo Haydar Efendioğlu ile yapılan görüşme, 18 Mart 2009
- 10 Musul Eğitim Müdürlüğü Türkçe Müfettişleri Abdulgani İlyas Efendi ve Muhammed Abdurrahman ile yapılan görüşme, 18 Mart 2009.
- 11 Telafer Devlet Hastanesi Başhekimi Salih Haddo Haydar Efendioğlu ile yapılan görüşme, 17 Mart 2009.
- 12 Telafer Emniyet Müdürü Ali Hadi Ubeyd ile yapılan görüşme, 16 Mart 2009.